

Ulla Andersen: Einar Holbølls sømandsliv

I eftertiden er Einar Holbøll (1865-1927) kendt som postembedsmanden, der blev »Julemærkets Fader«, men før det kom dertil, regnede han med en maritim karriere.

Ulla Andersen, der i mange år har været en af hovedpersonerne i arbejdet med at holde S/S SKJÆLSKØR i fin og sejklar stand, har samlet materiale til belysning af Einar Holbølls sømandsliv.

Einar Holbølls far var søofficer, og derfor voksede Einar op i Nyboder på hjørnet af Borgergade og Rævegade. Faderen Pingel Johan Carl Heger Holbøll havde i 1864 været i aktiv krigstjeneste som chef for kanonjolledivisionen på Slesvigs vestkyst og næstkommanderende ved forsvaret af Vesterhavsøerne, og for hans vedkommende endte krigen som tysk krigsfange i tiden 20.7.-23.8.

Året efter var han næstkommanderende i skonnerten FYLLA på rejse til Færøerne og Island, men inden afsejlingen blev kølen lagt til Einar Holbøll, som fødtes den 20. december 1865. De følgende 4 år var faderen fører af postdampskibe, derefter blandt andet chef for forskellige orlogsfartøjer, og den maritime karriere sluttede som lodsinspektør i København i tiden 1877-1902.

På den baggrund virker det ganske selv-

følgelig, at også sønnen skulle til søs. At Einar Holbøll også gerne ville den vej, fremgår blandt andet af selvbiografien *Søstjerner*, som han udgav som 60-årig. De følgende citerede erindringsglimt stammer herfra.

I marinen

For vordende søofficerere var det første trin på den tid et togt som frivillig lærling.

Den 30. august 1880 blev den knap 15-årige Einar Holbøll påmønstret fregatten JYLLAND, og kommandør H. Garde gav lærlingen følgende bedømmelse:

Opførsel: UG (svarer til 13)

Anlæg for sølivet: MG (svarer til 8)

Evner: MG

Kundskab/praktiske øvelser: MG

Rejsen gik som vanligt for tiden til Dansk Vestindien, hvor skibet på udturen anløb Plymouth og Cadiz, og på hjemrejsen var der besøg i Cowes og Mandal.

Efter 7 måneders togt var fregatten JYLLAND atter hjemme, og alle lærlinge skulle atter vurderes. Om Einar mente kommandør J. Schoustrup, at evnerne stadig var til MG, mens resten var til UG.

Derefter skulle han atter på skolebænken for at tage en præliminæreksamen, og også det gik godt.

For at bestå krævedes 32 point, og Einar

Einar Holbøll som frivillig lærling på fregatten JYLLAND

Einar Holbøll as a volunteer apprentice on the frigate JYLLAND.

Holbøll fik det nydelige resultat 47^{1/2} point.

Således forberedt var han praktisk og teoretisk kvalificeret til at gå til optagelsesprøve til Søkadetskolen - datidens Søofficers-skole - men her dumpede han med et brag, og måtte herved dele skæbne med mange af de 60 aspiranter, der havde søgt ind.

I koffardifart

I stedet satsede han på handelsflåden, og

man kan da også gætte på, at hans far som lodsinspektør i København har haft bekendte, der kunne hjælpe med at finde en hyre.

Den 7. maj 1883 blev han påmønstret barkentinen JOHANNES af Dragør som jungmand for en rejse til Østersøen og videre. Skibet lå på Reden ved København med en ladning salt, der skulle fragtes til en russisk havn i Østersøen. Rejsens første havn var således det datidens søfolk kaldte »Plankekina« - Østersøens havne, hvorfra den almindeligste fragt var tømmer, der ofte sejlede til Storbritannien, og på returturen var der ofte kul fra f.eks. Wales. JOHANNES var med sine 42 år et gammelt skib, men det var dog blevet gennemgribende renoveret i 1858.

Skibets kaptajn var Carl Dirchsen Jans, og om bord på denne sommerrejse var også kaptajnens gravide hustru Grith. På denne rejse blev Einar Holbølls præliminæreksamen på overraskende vis til nytte. Vi lader ham selv fortælle:

»Over Nordsøen lå vi og krydsede og kom ingen vegne. Skipper blev med hver dag der gik mere og mere arrig og så befippet ud. Kokken fortalte: »Grethe er langt henne. Mon hun holder tæt, til vi når havn?« Grethe var kaptajnens kone og havde i den seneste uges tid holdt sig nede i kahytten. En nat ved et-tiden kom bådsmanden ramlende med sine træskostøvler hen til os i Lukafet.

»Hvor er drengen? - tørn ud! Se at komme lidt rask ud af fjerene, Grethe føder!«

»Hvad rager det mig«, tillod jeg mig at bemærke - »Rager! - Rager! Du skal ned og hjælpe til, dit fjols!«

»Du har jo »Præliminæreksamen!« For-gæves protesterede jeg og forsøgte at forklare, at jeg ikke havde begreb om at føde. Så bøjede jeg mit hoved og gik agter ud med min videnskab og assisterede Grethe«.

Den 17. oktober 1883 afmønstrede Einar Holbøll JOHANNES. Efter 5 måneder og 11 dage havde han tjent 107 kr. og 33 ører.

Vi må igen formode, at faderen har hjulpet, for allerede sidst i oktober kan han mønstres som letmatros i barken GERSON af København. Skibet tilhørte det ansete firma Moses og Søn, G. Melchior, som på det tidspunkt havde 5 andre store sejlskibe. Firmaet var et af de handelshuse, der havde overlevet siden 1700-årene med de fleste aktiviteter knyttet til Vestindien, og i 1883 var det tredje generation, der sørgede for den direkte import af rom og sukker til Danmark. GERSON var med sine 382 registrertons rederiets næststørste skib. Også GERSON var et ældre skib, bygget i Sverige i år 1851, men ombygget i København år 1877.

Einar Holbøll skildrer afrejsen således:

»Jeg har fået anvist min køje. Den agterste underkøje om bagbord. Mens GERSON bugseres fra »Asiatisk Kompagnis« plads ud gennem havnen og Bomløbet, går vi til vejrs og gør sejlene los. Så svinger vi ud mellem Trekroner og Stubbegrunden. Sejlene sættes til forhalerens kraftige opsang, og med Dannebrog under gaffelen og det gamle firmas kontorflag på stortoppen står barken for en frisk sydost gennem Sundet bound for Dansk Vestindien.«

På de lange rejser med den tids store skibe kunne der også være tid og mulighed for mere underholdende indslag, hvis vej-

Einar Holbøll omkring 1883

Einar Holbøll around 1883.

ret og kaptajnen tillod den slags. Det har Einar Holbøll tydeligvis haft øje for, og da skildringerne samtidig giver et fint indtryk af livet om bord og i land, bringes her nogle eksempler.

Posten hjem

»Inden vi forlod den Engelske kanal, fik vi lejlighed til at sende breve hjem. Et bræt på ca. 2 alen, forsynet med mast, støttet af stag og vant og pyntet med en klud på toppen.

Letmatros Einar Holbøll

Ordinary seaman Einar Holbøll.

Ved den ene ende af brættet en flaske med breve, ved den anden en flaske brændevin. Postskibet sattes i vandet i nærheden af en engelsk eller fransk fiskerkutter, og brevene besørgedes prompt i land.

Da jeg blev betroet at hive brættet i vandet, betragter jeg det som min første posttjeneste og regner mit postale jubilæum derfra.«

Skibshunden

»Skibshunden gøede rasende. Den holdt ikke af, når noget faldt i vandet.

Dyret hed »Sam Weller« og var et arrigt bæst, der kun lystrede kaptajnen, som påstod, at den var af den ædleste race. Den så ud som en blanding af puddel og gedebuk. Når den skulle træde af på naturens vegne, gik den fra kahyt til dæk. Af samme grund kom den kun én gang på besøg i land hos kaptajnen.

Da »Sam Weller« gik fra 4. sals lejligheden op på loftet i stedet for ned på gaden, prøvede husassistenten at ændre dens kurs. Det endte med, at hun ikke kom til dansbal den aften!«

Julegrisen

»Juleaften i Passaten nærmede sig, og en stor sindsbevægelse indtrådte. Og det var »Jørgensens« skyld. Jørgensen var en lille knap to måneders gammel gris, der var kommet om bord ved afrejsen i efteråret for at være julemiddag. Den færdes frit omkring, i lukaf, kabys, ja selv i chefens kahyt og køje. Den var elsket af alle og sov i vore køjer. Skinnende ren var den altid, blev dagligt spulet samtidig med dækket. En dag sagde førstestyrmand til kokken, at grisen skulle slagtes. Sejlmageren, der havde været med GERSON flere gange og hans ord havde vægt sagde: Ingen af os her i lukafet kan stikke Jørgensen, og i øvrigt beder jeg førstestyrmanden meddele kaptajnen, at ingen her ønsker at spise fersk flæsk juleaften. Vi kerer os ikke om det!

Fra os lød det: Det er svart.

Jørgensen blev ikke slagtet denne gang, men tilbragte en rigtig hyggelig juleaften

Bark GERSON venter på lods på Reden ved Frederikssted, Sankt Croix.

The bark GERSON waiting for a pilot on the roads of Frederikssted, Sankt Croix.

med os, liggende i Sejlmagerens køje, og Tømmermanden udbragte dens skål.

Den blev byttet i Skt. Thomas for 50 høns, en sumpskildpadde, en ældre abekat og to papegøjer.

Efter en bevæget afsked gik Jørgensen fra borde, vrælende af fuld hals, men med fineste honnør, ned ad styrbords faldereb.«

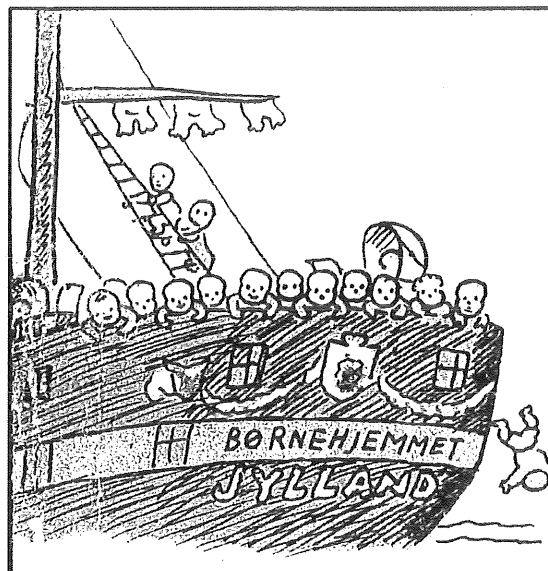
Til fest på Sankt Thomas

Einar Holbøll fortæller, at han havde den store tilfredshed at få adgang til flere af de bedre negerfamilier på Sankt Thomas. Han husker særligt et aftenselskab hos den kommunale hundeklipper. Værten, hans hustru og syv fremragende negre med fru-er samt politibetjenten, der var indbudt af taktiske grunde. Påklædningen var tvang-fri, barbenet med let opsmøgede tommel-fingre.

»Min borddame, en ung eksotisk skøn-hed tog en frisk skrå mellem hver ret. Til middagen blev skænket en ung rom, kaldet pyt. Vi morede os herligt. Damerne var bedårende og usnerpede.

Taler og sange vekslede, kun afbrudt ved, at politibetjenten, påvirket af pytten, hvert øjeblik ville arrestere en eller anden af gæsterne. Ved desserten tillod jeg mig at give mit bidrag til underholdningen ved at deklamere Heines stemningsfulde digt »Die beiden Grenadiere.«

Det blev modtaget med entusiasme og kraftige klap med fodsålerne, en praktisk måde at give sit bifald til kende på, da man så ikke behøver at afbryde spisningen. Senere gik det op for mig, at man havde troet, at jeg holdt en tale for damerne. Da bordene var hævet, spillede vi klink med

Holbølls Fregatplan kom ud at svømme, Den er umulig efter alle Julemærker at dømme.

Tegning fra det satiriske tidsskrift Klodshans. Holbøll forsøgte i 1912 og i 1925 forgæves at købe fregatten JYLLAND for at indrette den som julemærkehjem.

Drawing from the satirical magazine »Klodshans«. Holbøll tried in vain both in 1912 and in 1925 to purchase the frigate JYLLAND in order to convert it into a Christmas stamp home.

værtindens styrbords øje, der var af glas, og som hun gæstfrit stillede til vor disposition.

Når øjet vendte opad var det krone, nedad var det snik. Først klokken tre om morgenen blev jeg vrikket om bord af den mindst berusede neger.«

Forelsket 1

»Udlosset! Vi skal til Ponce i Portorico for at laste sukker. En fornem spansk familie er med som passagerer. For en ganske svag brise glider vi langsomt ud af havnen. Datteren har anbragt sig ved siden af mig på rorbrættet, og mit hjerte er gået ad Hede-husene til. Hun var så smuk, at jeg er mursikker på, at hvis Aphrodite var steget op af bølgerne og kravlet over rælingen, ville hun være faldet bagover i vandet igen af misundelse. Englebarnet spurgte: Hvornår skal vi sejle?

Sejle! sagde jeg forbavset. Vi sejler alt, hvad vi kan. Gudinden kastede op på mig ved den blotte tanke om at vi sejlede, så søsyg blev hun.«

Forelsket 2

»Da vi havde forladt Portorico og havde været nogle dage i søen, savnede jeg fotografierne af mine forældre. »Hvem har hugget dem?« »Nå, dem har jeg rent glemt at give tilbage!. Her er de«, »sagde Laurits. »Jeg lånte dem i Ponce og bildte min lille sorte kæreste ind, at det var hendes svigerforældre. Din fader har jo epauletter og trekantet hat på, og ordener på brystet, så pigebarnet var jo stolt over den pæne familie, hun kunde vente at komme ind i.«

I marts 1884 var barken GERSON og Einar Holbøll atter i Danmark.

Hans ambition var at læse til styrmand, og han begyndte at forberede sig til at søge på navigationsskole, men giftfeber og problemer med synet satte en stopper for livet som professionel sømand.

Han fik i stedet ansættelse ved postvæse-

net, hvor han fra 1905 blev postmester. Året før udkom det første julemærke i Danmark, og dermed realiseredes hans gode ide, hvor overskuddet af salget af julemærker anvendes til godgørende formål. Ideen blev hurtigt efterlignet i andre lande, og i dag produceres der julemærker i over 100 lande. I Dansk Bibliografisk Leksikon betegnes Einar Holbøll således med god grund som filantrop – men først var han sømand.

Litteraturhenvi-sning:

Ordenskapitlet: Einar Holbøll's levnedsskrivelse.

Einar Holbøll: *Søstjerner* 1925.

Boganmeldelser bl.a. fra Tidens strøm, *Vikingen* 1934, nr. 5.

Moses & Søn G. Melchior: *Jubilæumsbog 1761-1961*.

Harald Høedt: *Dansk Biografisk Leksikon* 1980.

Søfarts-og bymuseet i Dragør.

Post & Telemuseum, Dorte Stieper & Agnete Holbøll.

Kim Vilhelmsen fra JulemærkeSamleren.

Einar Holbøll's Life as a Sailor

Summary

Einar Holbøll, 1865-1927, is known as the post official who became the »Father of the Danish Christmas Stamp«, but before all this he had counted on a career at sea. Einar Holbøll's father was a naval officer and so Einar grew up in Nyboder on the corner of Borgergade and Rævegade. His father Pingel Johan Carl Heger Holbøll had in 1864 been on active service as head of a division of gunboats on the west coast of Schleswig and second-in-command of the defence of the North Sea Islands.

That Einar Holbøll wished to follow in his father's footsteps can be seen in his autobiography *Søstjerner* (Starfish), which he published at the age of 60. This article quotes a few memories from the autobiography. His career at sea started in 1880 when at the age of 15 he signed on to serve on the frigate JYLLAND. After the voyage he applied to the Naval Cadet College – the equivalent of the Naval Officers' College at the time – but he failed the entrance exam dismally.

Instead he banked on entering the merchant navy, and on May 7th 1883 he signed on with the barkentine JOHANNES of Dragør as an apprentice on a voyage to the Baltic and beyond. Then he signed on with the bark GERSON of Copenhagen as an ordinary seaman. From this voyage

Einar Holbøll tells among other things of a visit to several of the better Negro families on the island of St Thomas. He especially recalls an evening party at the house of the municipal dog cutter with the following being present: The host, his wife, and seven outstanding Negroes and their wives, as well as the police constable, who was invited for tactical reasons. The party was a great success.

In March 1884 the bark GERSON and Einar Holbøll were back in Denmark again. His ambition was to study to become a first mate, so he now began preparations to apply to Navigator College. However, rheumatic fever and problems with his sight put an end to his life as a professional sailor.

Instead he took up employment with the postal services where he was a postmaster from 1905. One year earlier the first Christmas stamp was issued in Denmark, thus implementing his great idea that profits from the sale of Christmas stamps should go to charity. The idea was swiftly copied in other countries, and today Christmas stamps are produced in more than 100 countries. In the Danish Bibliographical Encyclopaedia Einar Holbøll is described with good reason as a philanthropist – but before that he was a sailor.